40 שנה למרכז סיוע

מרים שלר *

לפני 40 שנה הוקם מרכז סיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית תל אביב, הראשון מסוגו בארץ. מרכז אשר שם לו למטרה להעניק אוזן קשבת ותמיכה לכל אישה, וברבות הימים גם לכל גבר שנפגעו מינית בהבטחה: "את/ה לא לבד". מאז, חלו תמורות רבות, במרכז עצמו, במודעות הציבורית לתופעה החברתית של פגיעה מינית, בכמות ובמגוון הארגונים הפועלים למאבק בתופעה. עם זאת, דבר אחד נותר יציב - מרכז סיוע ממשיך לפעול ללא לאות למען נפגעות ונפגעי תקיפה מינית, וממשיך לסייע להם בהתמודדותם הקשה והיומיומית עם ההשלכות השונות והרבות של הפגיעה על חייהם.

לא אחת, מוצא/ת עצמו/ה הנפגע/ת עומד/ת לבדו/ה מול חברה שאינה מוכנה לשמוע, שמסרבת להאמין, או חמור מכך, שמאשימה אותה/ו במקום להאשים את הפוגע. ההתייחסות החברתית המאשימה הזו יוצרת עבור נפגעות ונפגעים מרחב לא בטוח ומעודדת את המשך ההשתקה של הפגיעה. זו הסיבה המצערת שבגללה רוב מעשי הפגיעה המינית אינם מדווחים ואינם מטופלים. אקלים חברתי זה מעניק לגיטימציה לתקיפה מינית ומאפשר את ממדיה המפלצתיים של התופעה. בחברה של ימינו אחת מכל שלוש נשים תעבור תקיפה מינית במהלך חייה, אחת מכל חמש נשים תעבור אונס ואחת מכל שישה גברים יעבור תקיפה מינית.

בשנה האחרונה פרצה לתודעה תנועת **#metoo** שיצרה גלים ועוררה שינוי דרמטי בשיח הציבורי ובהכרה בפגיעות מיניות. התנועה היא חלק ממגמה חברתית-תרבותית של סדיקת חומות השתיקה המלוות אלימות מינית, אותה מגמה שמרכז סיוע פועל לקידומה בכל שנות פעילותו. אמנם ממשיכים להישמע קולות המעודדים את המשך ההשתקה סביב הפגיעה, אך לצידם מתחזקים קולות מאמינים, מחזקים ותומכים בנפגעות ובנפגעים, כולל קולות המפנים את האצבע המאשימה לפוגע. התרגשנו לראות שאחרי שנים של עשייה משמעותית במרכז סיוע, קיימת עלייה במודעות והשיח על פגיעה מינית כבר לא נדחק לשוליים כבעבר.

כיום, השירותים והפעילות שהמרכז מציע רבים ומגוונים יותר מאי פעם וכוללים הפעלת שלושה קווי סיוע; שירותי סיוע, ליווי ותמיכה מקיפים; סנגור למען שינוי מדיניות ונהלים במוסדות המדינה; ופעילות עשירה בתחום החינוך וההסברה. בעקבות פעילות ענפה להעלאת מודעות והרחבת השירותים, גם צוות המרכז גדל משמעותית משהיה בשנותיו הראשונות. חלק מהמתנדבות והמתנדבים במרכז מלוות ומלווים אותנו כבר מראשית הדרך וחלק מהם הצטרפו לאורך השנים ולשמחתנו, אנשים טובים ממשיכים/ות להצטרף בכל יום. כולן/ם, באופן מרגש ובלי יוצאים מן הכלל, מגיעות/ים עם מוטיבציה, נחישות, מסירות, מחויבות ואמונה שלמה במטרות המרכז. מלבד הצוות והמתנדבים/ות שמשקיעים את כל כולם למען פעילות המרכז, זכינו במהלך השנים בחברים ובחברות רבים אשר תומכים ותומכות בפעילות המרכז, חלקן אף בעמדות מפתח. חברינו כולם, כל אחד בתחומו ועל פי כישוריו, נותן יד לקיים את הפעילות ואף להרחיבה.

מאז הקמתו פועל מרכז סיוע לאורן של שתי מטרות עיקריות: מתן סיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית ולאנשים הקרובים להם וכן צמצום שיעורה של תופעת התקיפה המינית לסוגיה בישראל. לצורך מימוש מטרות אלו פועל המרכז בשלושה אפיקים עיקריים: סיוע, ליווי ותמיכה; חינוך והסברה; סינגור.

סיוע, ליווי ותמיכה

מרכז סיוע ת"א נותן מענה טלפוני 24 שעות ביממה, שבעה ימים בשבוע, באמצעות שלושה קווי סיוע: **קו לנשים**, **קו לגברים וקו לגברים דתיים וחרדים**. שני קווי הגברים הם בפריסה ארצית, יחידים מסוגם בארץ ומטרתם לתת מענה מותאם מתוך רגישות לצרכים ולקשיים הייחודים שגברים נפגעי תקיפה מינית מתמודדים אתם. את קווי הסיוע יכול המרכז להפעיל בזכות כ-260 מתנדבות ומתנדבים שעברו הכשרה ממושכת ומקיפה בנושא. בשלושת הקווים המתנדבות/ים מציעים סיוע תומך ומעצים, המבוסס על הקשבה מכבדת, במרחב בטוח, אמפתי ונטול שיפוטיות, בו מאמינות לפונה, מקבלים את דבריו/ה ומעניקים לה/ו מידע חיוני על פי הצורך. כל זאת תוך רגישות והתייחסות לרצונות וצרכי הפונה. **בשנת 2017 התקבלו במרכז סיוע תל-אביב כ-10,500 פניות, המהוות כ-30% מכלל הפניות למרכזי הסיוע בארץ.**

מעבר לליווי במסגרת קווי הסיוע, מתקיימות **פגישות אישיות** המכוונות גם הן לתת סיוע, תמיכה ומידע. פגישות אלו מתקיימות בעת הצורך ובהתאם לבקשת הנפגעות/ים והמעגלים הקרובים להם/ן. נפגעות/ים רבים

המעוניינים/ות בכך גם מלווים לבדיקות רפואיות הקשורות לפגיעה, במקרה של הגשת תלונה, **מלוות/ים למשטרה, לפרקליטות ולבית-משפט**. כידוע, לא פעם הליכים משפטיים עלולים להתפרש על פני שנים, ולאורך כל הדרך, מרכז הסיוע נמצא שם ומלווה את ההליך. בנוסף, המרכז מקיים קבוצות תמיכה מגוונות, נפרדות לנשים ולגברים מכלל האוכלוסיות. בשנת 2017 התקיימו במרכז הסיוע **30 קבוצות תמיכה** אשר מותאמות לצרכיהן/ם של המשתתפות/ים. חלקן מתקיימות במרכז סיוע וחלקן בקהילה. כך למשל, השנה קיימנו קבוצות תמיכה בבתי כלא "נווה תרצה" ו"מעשיה". כמו כן, המרכז מגייס כסף עבור **סבסוד טיפול נפשי לנפגעות ולנפגעים**, אשר ידם אינה משגת ושלא פעם הוא בגדר מציל חיים, פשוטו כמשמעו.

מרכזי הסיוע הינם הכתובת הכוללנית היחידה עבור נפגעות ונפגעים, שכן לצערנו, אף גורם ממשלתי או ציבורי אחר אינו מציע מענה מקיף הכולל את כל מגוון השירותים לו הם זקוקים כדי להתמודד עם השלכות הפגיעה. המרכזים משמשים כתובת לא רק לנפגעות/ים עצמם, אלא גם לבני משפחה וא/נשים מסביבתם הקרובה של נפגעות ונפגעים, במטרה לסייע להן/ם להתמודד עם הטראומה המשנית שהן/ם חוות/ים כתוצאה מחשיפה לאדם שנפגע.

חינוך והסברה

בשנים האחרונות התרחבה פעילות המרכז והוא הפך כתובת מקצועית עבור גורמים רבים אשר במסגרת עבודתם נמצאים במגע יומיומי עם נפגעיה הרבים של התופעה. המרכז גם פועל לשיפור השירותים הניתנים לנפגעות ולנפגעים, וכן הרחיב את הפעילות החינוכית-מניעתית, המעניקה כלים לזיהוי מצבים סיכוניים ומציעה אלטרנטיבה למיניות בטוחה ומכבדת.

בשנת 2017 העביר המרכז מעל 5,000 הרצאות וסדנאות למגוון רחב של קהלים וביניהם: אנשי חינוך, משטרה, פרקליטות, שופטים/ות, אנשי טיפול, רופאים/ות, אחיות, מיילדות, אנשי צבא, מנהיגים רוחניים, מדריכות כלה, חברות עסקיות ועוד. כמו כן, השנה לראשונה התקיימו מספר קבוצות הדרכה וקורסים לצוותים בבתי-כלא "השרון", "מעשיה" ו"נוה-תרצה".

מדי שנה מקיים המרכז **מעל 1,000 סדנאות בחטיבות ביניים, בבתי-ספר תיכוניים ובמסגרות חינוכיות נוספות**. עבור רוב הנערים והנערות זו הזדמנות ראשונה לקיים שיח בנושא של מיניות בכלל ותקיפה מינית בפרט, לקבל מידע אודות התופעה והשלכותיה וללמוד על כלים למניעת תקיפה מינית ולהתמודדות עם פגיעה. שיח על מיניות בטוחה כבר בגילאים אלו, וכן איתור הפגיעה מוקדם ככל הניתן, הינם קריטיים להחלמה אישית וחברתית. מכאן החשיבות העצומה להעלאת מודעות לנושא בקרב בני-נוער ואנשי חינוך.

הסדנאות מציעות לתלמידות ולתלמידים להסתייע בשירותי המרכז במקרה של תקיפה מינית שהם או חברותיהן/חבריהם חוו, ואכן, אחרי סדנאות רבות מתקבלות במרכז פניות מבני נוער שקודם לכן לא מצאו ערוץ לשתף בחוויות הקשות שעברו. המרכז מקיים גם מגוון רחב של קבוצות פסיכו-חינוכיות לנוער בסיכון ולצוותים טיפוליים המלווים אותם ולשמחתנו, השנה אף הצלחנו להרחיב באופן משמעותי את הפעילות למען נוער בסיכון ולצוותים החינוכיים והטיפוליים שעובדים איתם. כמו כן, הורחבה הפעילות החשובה עם תנועות נוער, הכוללת הכשרה של צוותים בהנהגות ובשבטים, ושל מדריכי/ות קומונות ושנת שירות. בנוסף, ממשיך המרכז לקיים ליווי של קהילות, הכולל בניית אמנה המותאמת לאופי הקהילה ותפיסת עולמה וכן, ייעוץ וליווי בשעת משבר.

במקביל, הורחבה הפעילות החינוכית בנושא הטרדה מינית בעבודה באמצעות סדנאות רבות שנערכו בחברות, מוסדות אקדמים, ארגונים עסקיים, גורמים במערכת הביטחון ובצה"ל ובמקומות עבודה נוספים.
בשיתוף עם היחידה ללימודי המשך של בית-ספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר-אילן ומטפלות/ים מובילות/ים בתחום, השנה הסתיים המחזור הרביעי של התוכנית הדו-שנתית להכשרת מטפלות/ים לטיפול בנפגעי טראומה מינית. תכנית זו כוללת לימודים אקדמיים ופרקטיקום מעשי. כל זאת במטרה להרחיב את מעגל המטפלים/ות המתמחים/ות בטיפול בנפגעות ובנפגעים.

בנוסף, פועל המרכז בקרב האוכלוסייה הדתית והחרדית, תוך שיתוף פעולה הדוק מבורך עם גורמים שונים בריכוזי אוכלוסייה דתית ובפרט בבני ברק. מדובר בקורסים ייחודיים שנבנו בהתאם לקודים המקובלים בחברות אלו. הקורסים מועברים למטפלות, יועצות, מדריכות כלה, בלניות וגורמים רלוונטיים נוספים בקהילה. השנה קיים המרכז השתלמות ארוכת טווח ל-40 פסיכולוגיות ופסיכולוגים בשפ"ח בני ברק, זוהי הכשרה משמעותית

ביותר למי שנמצאים במגע יומיומי עם קטינות/ים נפגעים/ות.

גם השנה קיים המרכז ימי חשיפה וקורסים בנושא פגיעה מינית לסטודנטיות/ים בבתי-ספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל-אביב ובר-אילן.

בשנה האחרונה, פורסמו פרשות ציבוריות רבות בנושא תקיפה מינית. אלו מציבות בפנינו אתגר גדול בכל הקשור למאבק הציבורי נגד אלימות מינית, שינוי התודעה הציבורית בנוגע ליחסי כח מגדריים וכן, הנגשת והרחבת השרותים לנפגעות/ים. מתוך כך, יזם השנה המרכז שלל פעילויות וביניהם הופעות תכופות במדיה וכן, פרסום מערכים מפורטים המתייחסים לארועים אקטואלים לשימוש אנשי חינוך ורווחה.

סינגור

סינגור משמעו פעילות למען שיפור הטיפול בנפגעות/ים על ידי שינויים במדיניות, בנהלים ובתחומי הפעילות השונים של גורמים ממסדיים, ובהם, מערכת החינוך, הרווחה, הבריאות ואכיפת החוק. למרות מימדיה וחומרתה של תופעת התקיפה המינית, עדיין נמנעות/ים רוב הנפגעות/ים מלספר, לדווח ו/או להתלונן על הפגיעה שעברו. תחושות הבדידות, הבושה והניתוק מהחברה הן על פי רוב חלק בלתי נפרד מפגיעה מינית. כאמור, אחת הסיבות המשמעותיות לכך היא היחס השיפוטי של החברה כלפי הנפגע/ת. אונס הוא הפשע היחיד בו הקורבן מואשם/ת על ידי החברה ואמינותה/ו מוטלת בספק. פחות מ-14% מקרב הנפגעות הפונות למרכז בוחרות להגיש תלונה במשטרה, ומיעוט קטן אף יותר מקרב הנפגעים הגברים. מתוך מודעות לקשיים ולאי הוודאות הצפויים לנפגעות ולנפגעים הפונים לעזרת החוק, הכשיר מרכז הסיוע מתנדבות ומתנדבים לליווי הנפגע/ת לאורך ההליך המשפטי, הן הפלילי והן האזרחי. במהלך השנה האחרונה ליווונו מאות נפגעות/ים להגשת תלונה במשטרה ולמתן עדות בבית המשפט. חלק נכבד מעבודה זו מוקדש ליידוע הפונה מראש על ההליכים הצפויים לה/ו בחוק, ועל עדכון שוטף של הפונה לגבי מצב התלונה במשטרה ובבית המשפט.

השנה המשיך המרכז לקיים הכשרות וקבוצות הדרכה לפרקליטות/ים ולשוטרים/ות. המטרה היא להכיר לאנשי אכיפת החוק את עולם התוכן של פגיעה מינית, לתווך את הפערים בין שפת הטראומה לבין שפת החוק ולהקנות כלים מותאמים. זאת כדי לאפשר הליך פלילי מיטיב יותר, קשוב, אמפטי, מקצועי והוגן כלפי נפגעות/ים, וכפועל יוצא גם חקירה איכותית ואיסוף ראיות יעילים יותר.

כאמור, אחת מהמטרות העיקריות של המרכז היא הובלת שינוי חברתי בתחום. יחד עם איגוד מרכזי הסיוע, ויתר שמונת מרכזי הסיוע הפזורים בארץ, אנו פועלות/ים באינטנסיביות מול המערכת המשפטית, משרדי הרווחה, החינוך, בטחון הפנים והבריאות לקידום טיפול מערכתי בתופעת התקיפה המינית ובבעיות הרבות הנובעות ממנה. השנה נציגי/ות המרכז השתתפו בדיונים רבים בכנסת בנושא, ואף לקחו בהם חלק מרכזי. המרכז פועל בשותפות עם ארגונים פמיניסטיים וחברתיים רבים, בטווח רחב של נושאים, במטרה לקדם מאבקים לשינוי חברתי, ביניהם הובלת מאבק רחב היקף נגד תרבות האונס היוצרת את התשתית החברתית המאפשרת תקיפות מיניות. כמו כן, המרכז פועל באופן נרחב להעלאת מודעות לתופעה המושתקת של **פגיעה מינית בגברים**.

פרויקט התיעוד אותו התחלנו שנה שעברה התפתח משמעותית, נפגעות ונפגעים רבים כבר "הפקידו" בו את עדותם. הפרויקט כולל תיעוד אודיו-ויזואלי של עדויות אישיות ומטרתו להתיר את קשר השתיקה סביב הפגיעה, לאפשר לנפגעות/ים להשמיע את קולן/ם ולשתף בסיפוריהן/ם בתוך מרחב בטוח. התיעוד כולל מפגש מקדים עם שתי עדות, נשות מקצוע, בפניהם עתיד/ה הנפגע/ת למסור בהמשך את עדותה/ו. לכל נפגע/ת יש מרחב חופשי לבחור מה לשתף ובאיזה אופן. הפרויקט מייצר שותפות בין הנפגעות/ים לבין העדות המאזינות לסיפור. דחייה ושיפוט הן תגובות רווחות לסיפורים של תקיפה מינית. לכן, מתן עדות במרחב בטוח ומכיל היא חוויה מתקנת בה הצד המאזין מקבל, קשוב ומאמת את חווית הפגיעה. כדי להבטיח בעלות על הסיפור שלהן/ם, כל נפגע/ת מחליט/ה למה תשמש עדותה/ו, בין אם להפקדה בארכיון בכספת נעולה, לשימושו/ה הפרטי או לצרכי חינוך, מחקר ומודעות ציבורית.

לבסוף, השנה הרחבנו משמעותית את הפעילות שלנו **בתחום הדוברות והנוכחות במדיה החברתית**. אין ספק בנוגע לחשיבות של נוכחות והשמעת קול במרחבים אלו, לבטח כארגון מרכזי ומשמעותי בשיח הציבורי אודות אלימות מינית וסיוע לנפגעות/ים. במסגרת הפעילות עודכנו התכנים באתר האינטרנט של המרכז, עמוד הפייסבוק של המרכז הפך לערוץ פעיל המחובר

למתרחש בחברה, וכן הושקעו מאמצים בגיוס הפלטפורמה האינטרנטית לצורך שיווק אירועי התרמה וגיוס כספים. זאת במטרה לאפשר את צמיחה והרחבה של השירותים שהמרכז מציע לפונות/ים ולחברה כולה.

בנימה אישית

מרכז סיוע תל-אביב הינו חלק משמעותי ומרכזי בחיי כבר 28 שנים; 14 מתוכן כמתנדבת ו-14 נוספות כמנהלת המרכז. במהלך שנותיי הרבות במרכז, הוא השפיע על התפתחותי האישית כאישה וכפמיניסטית. מרכז סיוע ת"א כבר מוטמע עמוק בזהותי, כבית שני, ובהזדמנות זו של ציון 40 שנות פעילות, אני מביטה לאחור ובוחנת את מרכיביו של בית זה.

ראשית, אני מביטה במבנה שאנו שוכנות ושוכנים בו ונזכרת במאמצים הרבים שנדרשו כדי להגיע למצב בו יש לנו מרחב משלנו לכל הפעילויות הרבות שמפעיל המרכז למען נפגעות ונפגעים. אני מביטה על התמונות והציורים התלויים על הקירות, כל אחד מהם מחזיק חלק מההיסטוריה המרגשת של המרכז, מספר סיפור של מישהי או מישהו "שעבר/ה" פה פעם (או פעמיים ואף יותר) והצלחנו יחד, להקל במעט את כאבה/ו, ולא פעם גם לעזור.

שנית, המטרות החשובות לאורן אנו פועלות/ים; מתן סיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית ולאנשים הקרובים להם וצמצום תופעת התקיפה המינית לסוגיה בישראל. כל זאת ב"גובה העיניים" - סיוע נטול היררכיה, תמיכה והקשבה מכבדת לצרכי ורצונות הפונה, מתוך אמונה שהיא/הוא יודע/ת הכי טוב מה טוב לה/ו, וכמובן, הנגשה של מירב המידע על האפשרויות העומדות בפניו/ה והזכויות המגיעות/ים לו/ה.

שלישית, מה שמאפשר את כל הדבר הכואב והנפלא הזה - **אתן/ם**. בית מורכב מהנפשות השוכנות בו - לאורך השנים, נפלה בחלקי זכות גדולה להכיר נשים וגברים יוצאים מן הכלל. כל אחד ואחת מהם לימד/ה אותי עוד על רגישות אנושית, על עוצמה, , על הקשבה, על קושי, על סולידריות, על חמלה, על אכפתיות, על הכוח של togetherness. כל אלו עומדים כתגובת נגד למנגנונים חברתיים חזקים שמשמרים את התופעה של פגיעה מינית ובקלות יכולים להוביל לייאוש. כך, למרות זאת, אני זוכה יום-יום לעבוד עם שותפות ושותפים מעוררי השראה, ולהעז יחד איתן/ם לחלום ולפעול כדי להפוך חלומות אלו למציאות.

אין ספק שמקור הכוח של הארגון המיוחד שלנו הוא המתנדבים והמתנדבות. כל אחד ואחת מהם/ן מביא איכויות ייחודיות שמרחיבות את היכולת שלנו להעניק מענה מדוייק ורגיש יותר לפונים ולפונות, את היכולת שלנו להגיע לעוד קהלים ולהעמיק את השיח ושינוי התודעה הציבורית בנוגע לאלימות מינית. כל זאת בשותפות מלאה עם הצוות המסור, המקורי, החכם ושופע האהבה של המרכז. צוות שבכל יום מפתיע אותי ביכולותיו יוצאות הדופן, ברעיונות חדשים ובמחויבות אין קץ למטרות המרכז, וכך, בכל יום מחדש, משפר ומשדרג את שירותי המרכז.

כך בהסתכלות לאחור, על מרכיביו של המקום בו אני ללא ספק מבלה את רוב שעות היום שלי כבר קרוב ל-30 שנה, מבהירה לי באופן חד משמעי את דברי אריסטו כי "השלם גדול מסך חלקיו". המרכז מורכב מהמבנה בו הוא שוכן היום, אך גם מכל המבנים בהם שכן בעבר. הוא מורכב מההיסטוריה של אותן נשים מדהימות שהקימו אותו כדי שאף נפגע/ת לא ת/ירגיש לבד, וגם מכל האנשים שמאפשרים לו לפעול לאורך השנים; המרכז פועל ברוח אותם הערכים שהנחו אותנו לראשונה, אשר גם אם במהלך השנים פשטו ולבשו צורה שונה, נשארו במהותם אותם הערכים עצמם. המרכז לא שוכן אף אישה או גבר שעברו בו, בין אם זה פונה, מתנדב/ת או איש/ת צוות. אני מאמינה שהמגע האנושי, האמיתי - ישיר, בלתי אמצעי וכנה שמתנהל במרכז גורם לכך שכל מי שתרם או נתרם מהמרכז השפיע על עיצובו, ובה בעת גם הושפע ממנו בעצמו.

תודות:

ברצוני להודות בראש ובראשונה מקרב לב לפונות ולפונים אשר בוטחים בנו ומפקידים בידינו את הסיפור שלהן/ם, ברגעים רגישים כל-כך של חשיפה והתמודדות עם הפגיעה. תודה עמוקה לחברות וחברי הצוות, למתנדבות ולמתנדבים הפועלים במסירות ובמחויבות אינסופית. תודה רבה לכל ידידות וידידי המרכז הפועלים כבר שנים רבות ומלווים את העשייה. תודה גדולה לכם, התורמות/ים הרבות/ים, הקרנות, החברות והאנשים הפרטיים, הגופים הממשלתיים והעירוניים שאתם מאפשרים את המשך פעילותו של מרכז הסיוע.

* מנהלת מרכז סיוע תל אביב